

Arap Dilinin Kelime İşlevleri ve Anlamları Üzerine Bir Çalışma: İf'âl ve Tef'îl Babları'nın Rolü

A Study on Word Functions and Meanings in Arabic: The Role of If'al and Taf'il Babs

ŞAHİN YETİK

Araştırma Görevlisi, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Kars, Türkiye

Research Assistant, University of Kafkas Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Branch of Arabic Language and Rhetoric, Kars, Turkey.

sahinyetik@gmail.com ORCID: 0000-0001-9064-7681

Atıf/©: Yetik, Şahin. Arap Dilinin Kelime İşlevleri ve Anlamları Üzerine Bir Çalışma: İf'âl ve Tef'îl Babları'nın Rolü, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2024) 11-22, ss. 184-200.

Citation/©: Yetik, Şahin. A Study on Word Functions and Meanings in Arabic: The Role of If'al and Taf'il Babs, *Kafkas University Faculty of Divinity Review*, (2024) 11-22, pp. 184-200.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi: 10.17050/kafkasilahiyat.1472029

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 22 April / Nisan 2024

Accepted / Kabul Tarihi: 31 May / Mayıs 2024

Published / Yayın Tarihi: 15 July / Temmuz 2024

Volume / Cilt: 11; **Issue / Sayı:** 22; **Pages / Sayfa:** 184-200.

Suggested ISNAD Citation: Adı Soyadı, "Arap Dilinin Kelime İşlevleri ve Anlamları Üzerine Bir Çalışma: İf'âl ve Tef'îl Babları'nın Rolü", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/22 (2024), 184-200.

Notlar/Notes

Bu Makale, "Arap dilinde Kur'ân-ı Kerim bağlamında İf'âl ve Tef'îl Babları" (Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2014) İsimli Yüksek Lisans Tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

A Study on Word Functions and Meanings in Arabic: The Role of If'al and Taf'il Babs

Şahin Yetik

Abstract

The Arabic language, with its rich history and vast literary heritage, is a complex and nuanced tongue. Grasping the depths of this language requires not only an understanding of its grammatical rules but also an immersion into Arab culture and civilization. Indeed, the revelation of the Holy Quran in Arabic has elevated this language to the cornerstone of Islamic faith and civilization. This has established Arabic as an indispensable tool and source for all Quran-based disciplines, including tafsir (Quranic exegesis), fiqh (Islamic jurisprudence), hadith (prophetic traditions), kalam (Islamic theology), and mantiq (Islamic logic). Fully comprehending Arabic's role as a tool and source is paramount to accurately and comprehensively understanding Islam and its civilization. This study delves into the functions and meanings of Arabic words, revealing the intricate nuances of its grammatical rules. Focusing on two significant grammatical patterns, "If'âl" and "Tef'îl," the research meticulously examines their functions and applications in the Arabic language. Utilizing qualitative data collection and analysis techniques, examples from Arabic texts and grammatical resources will be analyzed. The study's findings are anticipated to contribute to a deeper understanding of Arabic word functions and meanings, shedding light on the intricacies of Arabic grammar. Additionally, it is hoped that this research will foster a better understanding of Arabic language and culture, promoting communication and understanding between diverse cultures.

Keywords: Arabic language, Sentence Structures, Word functions, meanings, Prammatical Rules, Culture, Civilization.

Arap Dilinin Kelime İşlevleri ve Anlamları Üzerine Bir Çalışma: İf'âl ve Tef'îl Babları'nın Rolü

Şahin Yetik

Öz

Arap dili, köklü bir geçmişe ve zengin bir edebiyata sahip, karmaşık ve nüanslı bir dildir. Bu dilin derinliklerini kavramak, sadece dilbilgisi kurallarını anlamakla kalmaz, aynı zamanda Arap kültürü ve medeniyetine de ışık tutar. Nitekim; Kur'an-ı Kerim'in Arapça bir kitap olarak inmesi, Arapçayı İslam dininin ve medeniyetinin temel taşı haline getirmiştir. Bu durum, Arapçayı tefsir, fıkıh, hadis, kelim, mantık gibi Kur'an temelli tüm ilimlerde alet ve kaynak ilmi konumuna yükseltmiştir. Arapçanın alet ve kaynak ilmi olma özelliğini tam olarak kavramak, İslam dininin ve medeniyetinin doğru ve tam olarak anlaşılması için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada da Arap dilinin kelime işlevlerini ve anlamlarını inceleyerek dilbilgisi kurallarının farklı nüanslarını ortaya çıkarmayı amaçlıyoruz. Araştırmamız, "İf'âl" ve "Tef'îl" olarak adlandırılan iki önemli dilbilgisi kalıbına odaklanarak, bu kalıpların Arapçadaki işlevlerini ve kullanım alanlarını derinlemesine incelemektedir. Nitel veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak Arapça metinlerden ve dilbilgisi kaynaklarından derlenen örnekler analiz edilecektir. Araştırmanın bulgularının, Arap dilinin kelime işlevleri ve anlamları hakkındaki mevcut anlayışımızı geliştirmeye ve Arap dilinin dilbilgisi kurallarının karmaşıklığını aydınlatmaya katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca, Arap dilinin ve kültürünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunarak, farklı kültürler arasındaki iletişimi ve anlayışı geliştirmeye yardımcı olması umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Cümle Yapıları, Kelime İşlevleri, Anlamlar, Dilbilgisi Kuralları, Kültür, Medeniyet.

Giriş

Bu makalede, Kur’ân-ı Kerim bağlamında Arap dilindeki İf’âl ve Tef’îl bablarını incelemeyi amaçlıyoruz. Hedefimiz, sadece bu iki babın işlevlerini ve anlamlarını ortaya çıkarmak değil, aynı zamanda Arap dili ve bu dilden yapılan çeviriler için de katkı sunmaktır. Çalışmamızın sınırları, Arap dilinin genişliği ve derinliği göz önüne alındığında, İf’âl ve Tef’îl bablarına odaklanmakla belirlenmiştir. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar sınırlıdır. Abduh er-Râcihi’nin *et-Tatbîku’s-Sarfî* kitabı, içeriğinde İf’âl ve Tef’îl bablarını da inceleyen bablar konusunda önemli bir eserdir. Ancak, Kur’ân çevirileri bağlamında babların anlamına odaklanan detaylı çalışmaların artması gerektiği de açıktır.

Çalışmada İf’âl ve Tef’îl bablarının anlamlarına ve farklı kullanımlarına dikkat çekilecek ve çeşitli örneklemelere yer verilecektir. Bu çalışmanın Arap dili ve Kur’ân çevirileri hakkında bilgi arayan araştırmacılar için faydalı bir kaynak olacağını umuyoruz.

1. İf’âl Babı

Sülâsî mücerred fiilin başına fethalı bir (ا) hemze’nin eklenmesiyle elde edilen mezid fiildir. Anlam olarak; “geçişlilik” anlamına gelen “müteaddîlik” kastedilir. Geçişsiz bir fiilin geçişli olması ya da geçişli olan bir fiilin geçişliliğini bir derece daha arttırması şeklinde anlam kazanır.¹ Örneğin: *ظَهَرَ* belirlemek anlamındaki fiil başına aldığı hemze ile *أَظْهَرَ* formuna kavuşur ve bir derece geçişliliği artarak “göstermek” anlamına gelir.

Bu babın hemzesi ile ilgili olarak bilinmesi gereken önemli bir husus da mazi fiilin başına getirilen hemze, fiil muzari formuna dönüştürüldüğünde muzari formun bütün çekimlerinde düşmesi ve sülâsî mücerred şeklinde bir görünüm vermesidir. *أَكْرَمَ* fiili *كْرَمَ* şeklinde mazi formda mezid olurken muzariye dönüştüğünde *يُكْرِمُ* şeklinde görülür. Bunun nedeni *أَكْرَمُ* formunda da görüleceği üzere Arap dilinde iki harekeli hemzenin telaffuz açısından ağırlık oluşturuyor olmasıdır.²

İf’âl babı geçişlilik anlamının yanı sıra bir kısım önemli anlamları daha ihtiva etmektedir. Bu anlamlar fiile yeni boyutlar kazandırmaktadır. İmam Birgivi *Maksûd* adlı eserinde bu anlamları kısaca tea’dîyyet (geçişlilik), var oluş, vicdan, haynûne (zamanı gelmek), izâle (üzerini örtme- kaldırma), duhul (girme) ve kesret (çokluk) olarak bahseder.³ Ancak bu başlıklarla beraber if’âl babının özellikleri olarak bulabildiğimiz temel manalar aşağıda maddeler halinde işlenecektir.

¹ Mustafa Galâyîni, *Câmiu’d-Durûsi’l-Arabiyye*, (Beyrut: Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2003), 1/223.

² Kadri Yıldırım, “Sülâsî Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, *(Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2000), 212.

³ İmam Birgivi, *Maksûd*, (y.y., t.y.), 197.

1.1. Teaddî; Lâzım (Geçişsiz) Olan Fiilin, Müteaddî (Geçişli) Yapılması

Fiil eğer lâzım fiil ise müteaddî hale gelir ve eğer fiil müteaddî ise geçişliliği bir derece daha artarak (iki mef’ûl alan) fiil şekline dönüşür. Çift mef’ul alan fiil ise üç mef’ûl alan ettirgen yapıya dönüşür. Teaddî if’âl babının en çok kullanılan türüdür.⁴

Örnekler:

Lâzım fiilin müteaddî hale gelmesi

جَلَسَ	Oturdu	أَجَلَسْتُهُ	Onu oturttu ⁵
ضَحِكَ	Güldü	أَضْحَكْتُ	Güldürdü
خَرَجَ	Çıktı	أَخْرَجْتُ	Çıkardı
خَافَ	Korktu	أَخَفْتُهُ	Onu korkuttum ⁶

Müteaddî fiilin çift müteaddî hale gelmesi

قَرَّبَ	Yaklaştı	أَقْرَبَ	Yaklaştırdı
رَكَّبَ	Bindi	أَرَكَّبَ	Bindirdi

Çift müteaddî olan fiilin üç mef’ûl alması

عَلِمَ Bildi عَلِمَ عَلِيٌّ مُحَمَّدًا فَاضِلًا Ali Mahmut’un faziletli biri olduğunu bildi.
أَعْلَمَ Bildirdi أَعْلَمَ عَلِيٌّ مُحَمَّدًا فَاضِلًا Ali Mahmut’a Muhammed’in faziletli biri olduğunu bildirdi.⁷

1.2. Haynûnet; Zamanı Gelmek

Zamanın fiilin işlevselliği açısından müsait olduğunu anlatmak için kullanılır.

Örnekler:

أَخْصَدَ الرَّزْغَ	Ekin biçme zamanı geldi.
أَرْوَجَتِ الْفَتَاةُ	Genç kızın evlenme vakti geldi. ⁸
أَصْرَمَ النَّحْلُ	Hurmanın kesim zamanı geldi. ⁹

1.3. Sayrûret; Bir Halden Başka Bir Hale Geçmek

Daha çok isim kökenli kelimelerin bir şeye sahiplik kazanması anlamını ihtiva eder.¹⁰

Örnekler:

ثَمَرٌ	Ürün	أَثْمَرَ الثَّمَرَاتُ	Bahçe meyve verdi.
--------	------	-----------------------	--------------------

⁴ Ebü'l-Kâsım Cârullah Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal fi İlmi'l-Luğa* (Beyrut: Dâru İhyai'l-Ulûm, 1990), 334

⁵ Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu Şâfiyeti İbni'l-Hâcib* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1982), 83.

⁶ Ebû Bişr 'Amr b. 'Usmân b. Kanber Sibeveyh, *el-Kitâb*, nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (Kâhire: Mektebetu'l-Hancî, 1408/1988), 4/612

⁷ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 213.

⁸ Abduh er-Râcîhî, *et-Tatbikus-Sarfi* (Beyrut: Dâru-n Nahda, 1973), 30.

⁹ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 214.

¹⁰ er-Râcîhî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 33.

وَرَق	Yaprak	أُورِقَ الشَّجَرُ	Ağaç yapraklandı. ¹¹
فَقْر	Fakir	أَفْقَرَ أَحْمَدُ	Ahmet fakirleşti.
فُلْس	Para	أَفْلَسَ أَخِي	Kardeşim para sahibi oldu. ¹²

1.4. Duhul; Bir Zaman Veya Yere Girmek

Bir bölgeye ya da zamana ulaşmak, intikal etmek, girmek gibi anlamları fiile kazandırmak için kullanılır.

Örnekler:

صَبَّاح	Sabah	أَصْبَحَ	Sabahladı.
عِرَاق	Irak	أَعْرَقَ	Irak'a girdi.
ضُحَاء	Kuşluk	أَضْحَى	Kuşluk vaktine girdi ¹³
مَسَاء	Akşam	أَمْسَى	Akşamladı
مِصْر	Mısır	أَمْصَرَ	Mısır'a girdi
صَحْرَاء	Çöl	أَصْحَرَ	Çöle girdi ¹⁴
بَحْر	Deniz	أَبْحَرَ	Denize girdi ¹⁵

1.5. İzâle etmek; Gidermek-Ortadan Kaldırmak

Fiilin ifade ettiği manayı mef'ûlden uzaklaştırmak için kullanılır.¹⁶

Örnekler:

شَكَى زَيْدٌ	Zeyd şikayet etti.
أَشَكَيْتُ زَيْدًا	Zeyd'in şikayetini giderdim. ¹⁷
عَجِمَ عَلِيٌّ الْكَلَامَ	Ali anlaşılabilir şekilde konuştu. ¹⁸
أَعَجَمْتُ الْكَلَامَ	Sözün anlaşılabilirliğini giderdim.

1.6. Ta'riz

Sunmak, arz etmek,¹⁹ sergilemek, maruz bırakmak²⁰ gibi anlamları içerir.

Örnekler:

بَعْتُ الْمَنْزِلَ	Evi sattım.
أَبَعْتُ الْمَنْزِلَ	Evi satışa çıkardım. ²¹

¹¹ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 33.

¹² Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 214.

¹³ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 215.

¹⁴ Muhammed Salim Muhaysin, *Tasrifu'l-Ef'âl ve'l-Esmâ fi Dav'i Esâlibi'l-Kur'ân* (Beyrut :Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407/1987), 82

¹⁵ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 32.

¹⁶ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 32.

¹⁷ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 32.

¹⁸ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 214.

¹⁹ Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu Şâfiyeti İbni'l-Hâcib*, 83.

²⁰ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 215.

²¹ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 33.

أَبَاعَ الْفَرَسَ صَاحِبُهُ Sahibi atı satıya çıkardı.²²
قَتَلَهُ Onu öldürdü.
أَقْتَلَهُ Onu ölüme maruz bıraktı.²³

1.7. Kesret

Fiildeki çokluğu, çoğalmayı anlatan ve sıkça başvurulan bir anlam türüdür.

Örnekler:

شَعَلَ Meşgul etti. أَشَعَّلْتُهُ Onu çok meşgul ettim.²⁴
شَجَرَةُ ağaç أَشَجَرَ الْمَكَانَ Mekanda ağaçlar çoğaldı- çok oldu.²⁵
شَحْمٌ yağ أَشَحَّمَ Yağı çoğaldı.²⁶
لَبَنٌ süt أَلَبَّنَ Sütü çoğaldı.

1.8. Vicdan ve Musâdefe; Bir Şeyi Muayyen Bir Vasıf Üzere Bulmak

Bu kalıbı, bir kişide gördüğümüz olumlu veya olumsuz bir vasfı izah ederken kullanırız.

Örnekler:

كَرِيمٌ cömert أَكْرَمْتُ أَحْمَدَ (كَرِيمًا) Ahmet'i çok cömert buldum- gördüm.
بَحِيلٌ cimri أَبْحَلْتُ عَلِيَّ Ali'yi cimri buldum.
جَبَانٌ korkak أَجَبَنْتُهُ Onu korkak buldum.

Yemenli ünlü Şair ve sahabeden Âmr bin Ma'dikerib (ö.21/641) bir şiirinde bir kabile reisine hitaben şöyle söylemiştir.

سَأَلْنَاكُمْ فَمَا أَبْجَلْنَاكُمْ وَقَاتَلْنَاكُمْ فَمَا أَجَبْنَاكُمْ وَهَاجَبْنَاكُمْ فَمَا أَفْحَمْنَاكُمْ.

Sizden istedik ve **sizi cimri bulmadık**, sizinle savaştık ve **sizi korkak bulmadık**, sizinle hicivleştik ve **sizi suspus bulmadık**.²⁷

1.9. Sayıya Ulaşmak

Belli bir sayıya ulaşıldığını fiil ile anlatmak üzere istenen sayının kendisinin if’âl babına aktarılması ile elde edilir.

Örnekler:

خَمْسٌ beş أَحْمَسَ الْعَدَدُ Beş adet oldu.
تِسْعٌ dokuz أَتَسَعُ الْبَنَاتِ Dokuz kız oldu – dokuz kıza ulaşıldı.²⁸

²² Yıldırım, “Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 215. ayrıca bkzn. İmil Bedi' Yâkûb, Bessam Bereke, *Kâmûsu'l-Mustalahâti'l-Luğaviyye* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 1987).73.

²³ Yıldırım, “Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 215. ayrıca bkzn. Abdussamed Refi' el-Yanyevi, *el-Muhtasar* (İstanbul: Derseâdet, 1307). 53.

²⁴ Yıldırım, “Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 215.

²⁵ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 33.

²⁶ el-Yanyevi, *el-Muhtasar*, 53.

²⁷ Abdülazîz el-Halvânî, *el-Muğni* (y.y., ty.), 162.

²⁸ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, s.33.

1.10. Temkin; İmkân Sağlamak

Bir kimseye bir işi yerine getirebilmesi için imkân ve güç sağlamak anlamında kullanılır.²⁹

Örnekler:

حَفَرْتُ حَمْرًا Bir kanal kazdım.
أَحْفَرْتُهُ حَمْرًا Ona bir kanal kazma imkanı verdim.³⁰

1.11. Mutâva'at; Tef'îl Babından Dönüşlülüğü

Failin eyleminin nesne tarafından kabul edildiğini açıklamak için kullanılır.

Örnekler:

فَطَرْتُهُ فَأَفْطَرَ Ona iftarını açtırdım, o da açtı.³¹
بَشَّرْتُهُ فَأَبَشَّرَ Ona müjde verdim, o da müjdelendi. (Müjdeyi kabul etti.)³²

1.12. Hücüm etmek

Saldırmak, hücuma kalkmak anlamında kullanılır.

Örnekler:

طَلَعٌ Doğmak
أَطَّلَعْتُ عَلَيْهِمْ Onlara saldırdım, hücüm ettim.³³

1.13. Dua; Dua Etmek

Genellikle doğa ile alakalı isimlerin dua etmek için türetilmesi ile kullanılır.

السَّمِيءِ İri taneli yağmurla yüklü bulut.
أَسْفَيْتُهُ Ona su ve yağmurla dua etim.³⁴

1.14. Mücerred Manada Kullanım

Üç harfli fiiller bazen mezid olmalarına rağmen yani if'âl babına nakledilmelerine rağmen manaları değişmeyip aynı kalabilmektedir. Bu konu ile alakalı Ebu'l Mansûr el-Cevâlîkî (ö. 540/1145)'nin *Mâcâ'e 'alâ Fe'altü ve Ef'altü bi-Ma'nen Vâhid* adlı eserinden birkaç örneğe yer verilecektir.³⁵

Örnekler:

بَدَأَ اللَّهُ الْخَلْقَ وَ أَوَّلَهُمْ Allah yaratılışı başlattı (yarattı).
جَلَى الرَّجُلُ بِثَوْبِهِ وَ أَجْلَى Adam elbisesini attı.

²⁹ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 216.

³⁰ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 217.

³¹ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 217.

³² Eş-Şeyh Abdulhakk b. Abdu'l Henna el-Câvî, *Tedric-ul Edâni* (Diyarbakır: Mektebetu's-Seyda, , Ty.), 25.

³³ Eş-Şeyh Abdulhakk b. Abdu'l Henna el-Câvî, *Tedric-ul Edâni*, s. 25

³⁴ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 218.

³⁵ Ebu'l Mansûr el-Cevâlîkî, *Mâcâ'e 'alâ Fe'altü ve Ef'altü bi-Ma'nen Vâhid* (Şam: Daru'l Fikr, 1982), 27-58.

فَلَجْتُ عَلَيْهِ وَ أَفَلَجْتُ   Onu yendim.³⁶

1.15. Işımak

Havanın aydınlanması anlamında kullanılır.

Örnekler:

أَشْرَقَتِ الشَّمْسُ   Güneş doğdu. (Ortalığı aydınlattı)³⁷

1.16. Tesmiye

Bir kişi veya nesneyi isimlendirmek için kullanılır.

Örnekler:

أَكْفَرْتُهُ   O kafirdir.

أَحْطَأْتُهُ   O suçludur.³⁸

1.17. Zıt Anlamı İfade Etmek

Kullanılan kelimedeki anlamın if'âl kalıbına dökülmesi sureti ile aksi yönde verilmek istenen anlamı ifade etmek için kullanılır. Bu noktada Endülüslü tefsircilerden İbn Atiyye'nin Arapların bu şekilde kullandıklarına dair; kendi tefsirinde Taha suresi 15. ayeti açıklarken de bu duruma değinmesi dikkate şayandır.³⁹

Örnekler:

Kur'ân-ı Kerimde Allah'ı Teâlâ şöyle buyurmaktadır.

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِئُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ

Şüphesiz kıyamet saati gelmektedir. Ve ben onu(n vaktini) neredeyse açıklayacağım ki herkese peşinde koştuğu şeyin karşılığı verilsin.⁴⁰

2. TEF'ÎL BABI:

Bu bab lafzen sülasi (üç harfli) bir fiilin, aynı'l-fiili'nin harekesinin şeddelenmesi ile yani aynı cinsten bir harf eklenmesi ile rubâî (4 harfli) olan bir fiildir. Anlam olarak ekseriyetle teaddî (geçişlilik) ve teksir (çokluk) için kullanılan bu bab kuvvet ve aşırılık ifade eder. Örneğin فَطَّعَ kesmek fiili tef'îl babında فَطَّعَ formuna dönüşür ve parçalamak, parçalarına ayırmak anlamlarını ihtiva eder.

³⁶ el-Cevâlikî, *Mâcâ'e 'alâ Fe'altü ve Ef'altü bi-Ma'nen Vâhid*, 27-58, Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 218-219.

³⁷ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *İrtișâfu'd-Darb fi Lisâni'l-Arab* (Kâhire: Mektebetu'l-Hancî, 1419/1998), 1/173.

³⁸ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *İrtișâfu'd-Darb fi Lisâni'l-Arab*, 1/ 173.

³⁹ Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğalib İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharreru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Aziz* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993/1413), 1247.

⁴⁰ Tâhâ 20/15

Tef'îl babının çokluk ifade etmesi ve fiili müteaddî yapmasının yanı sıra teveccüh, nisbet, izâle, bir cümleyi kısaca izah etmek vs. anlamları da ihtiva eder.⁴¹ Bütün bu sayılanlarla beraber daha başkaca ihtiva ettiği anlamlar aşağıda incelenecektir.

2.1. Teaddî; Lâzım Fiili Müteaddî Yapmak

Geçişsiz bir fiili geçişli bir yapı haline getirir. Eğer fiil müteaddî ise fiili iki mef'ûl alacak şekilde getirir.

Örnekler:

فَرِحَ Sevindi.

فَرَّحَ Sevindirdi.⁴²

عَلِمَ Bildi.

عَلَّمَ Bildirdi / öğretti.

خَرَّجْتُ زَيْدًا ، خَرَّجْتُهُ Zeyd çıktı, onu çıkarttım.⁴³

2.2. Teksîr; Fiile Çokluk, Aşırılık Veya Şiddetlilik Anlamı Kazandırmak

Tef'îl babının en çok kullanılan anlamı teksirdir. Yani çokluk ve aşırılığı ifade eder. Bu çokluk fiilde, failde ya da mef'ûl de olabilir.⁴⁴

Örnekler:

قَطَعْتُ الحَبْلَ İpi kestim.

قَطَعْتُ الحَبْلَ İpi param parça ettim/ parçalarına ayırdım.⁴⁵

مَوَّتَ النَّاسُ Çok sayıda insan öldü.

ضَرَبَ Dövdü.

ضَرَبَ Çok dövdü.

مَرَّقَ Yırttı.

مَرَّقَ الورقَ Kağıdı paramparça yaptı, parçaladı.

طَوَّفَ Çokça tavaf etti.⁴⁶

2.3. Teveccüh; Fiilden Hareketle Yönelme

Bir şeye doğru yönelmek anlamını, yönelecek şeyin kendisinden hareketle tef'îl babı ile ortaya koymak için kullanılır.

Örnekler:

شَرَّقَ : تَوَجَّهَ شَرْقًا Doğu yönüne yöneldi.

⁴¹ Yusuf Doğan, *Arap Dilinde Mübalağa* (Ankara: Özkan Matbâcılık, 2009), 167

⁴² ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal Fî İlmi'l-Luga*, 335.

⁴³ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfî*, 34.

⁴⁴ Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 220.

⁴⁵ Reşîd b. Abdillâh b. Mihâil b. İlyâs b. el-Hûrî eş-Şertûnî, *Mebâdi'ü'l-'Arabiyye fi'ş-Sarf ve'n-Naḥv* (İstanbul: Dersaâdet, ty.), 3/19

⁴⁶ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfî*, 33.

عَرَبٌ: تَوَجَّهَ عَرَبًا : Batı yönüne yöneldi.⁴⁷
كُوفَةٌ: كُوفَ : Kûfe (şehri) ye doğru gitti.⁴⁸

2.4. Nispet etmek; Mef'ûlün Bir Vasfa Yönelik Nispeti

Bir kişi ya da nesne hakkından varılan kanaatin itham ile hükme bağlanması için kullanılır.

Örnekler:

كَفَّرْتُ فَلَانًا : Birine kafirlik nispet etmek.⁴⁹ (Onun kafir olduğuna hükmettim.)
كَذَّبْتُهُ : Onun yalancı olduğuna hükmettim.⁵⁰
وَحَدَّثُ اللَّهَ : Allah'ı birledim.⁵¹
فَسَّغْتُهُ : Onun fâsık olduğuna hükmettim / onu fâsık olarak isimlendirdim.⁵²

2.5. Bir Şeyin Fiilden Türeyen Bir Şeye Benzemesi

Benzetilecek olan kelimenin kendisinden hareketle benzetilene ortaya çıkarması için kullanılır.

Örnekler:

قَوَّسَ فَلَانٌ : صَارَ مِثْلَ الْقَوَّسِ. : Birisi yay gibi oldu. (Beli büküldü, ihtiyarladı.)⁵³
حَجَّرَ الطَّيْنُ : صَارَ مِثْلَ الْحَجَرِ. : Çamur taş gibi oldu.⁵⁴

2.6. İzâle Etmek

Gidermek, ortadan kaldırmak, soymak, sıyırmak, yok etmek, yüzmek anlamlarını ihtiva eder.⁵⁵

Örnekler:

فَشَّرْتُ الْفَاكِهَةَ : أزلت قشرتها : Meyvenin kabuğunu soydum.⁵⁶
جَلَّدَ عَلِيَّ الشَّاةَ : Ali koyunun derisini yüzdü.⁵⁷
فَرَّدْتُ الْبَعِيرَ : أزلت فُرَادَهُ : Devenin kenelerini ortadan kaldırdım/ yok ettim.⁵⁸

2.7. İhtisâr; Bir Kelimeyi Veya Bir Cümleyi Kısaltmak

Uzun bir kelimeyi ya da cümleyi aynı anlamı ihtiva edecek bir formatta kısaltarak ifade edebilmek için kullanılır. Dua ederken bu kullanıma çokça başvurulur.

⁴⁷ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 34.

⁴⁸ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 220.

⁴⁹ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 34.

⁵⁰ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 221.

⁵¹ Abdülazîz el-Halvânî, *el-Muğni*, 164.

⁵² Ebû Hayyân el-Endelüsî, *İrtişâfu'd-Darb Fi Lisâni'l-Arab*, 1/174.

⁵³ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 34.

⁵⁴ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 34.

⁵⁵ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 221.

⁵⁶ er-Râcihî, *et-Tatbikus-Sarfi*, 35.

⁵⁷ Yıldırım, "Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 221.

⁵⁸ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *İrtişâfu'd-Darb Fi Lisâni'l-Arab*, 1/174.

Örnekler:

كَبَّرَ : اللهُ أَكْبَرُ	Allah en yüce/ en büyüktür dedi.
هَلَّلَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ	Allah'tan başka ilah yoktur dedi.
لَبَّيْكَ : لَبَّيْكَ	Emrindeyim/ Buyur dedi.
سَبَّحَ : سُبْحَانَ اللهُ	Allah'ı tenzih ederim dedi.
آمِنَ : آمِنَ	Duamızı kabul et dedi. ⁵⁹
حَمَّدَ	Elhamdülillah dedi.
سَوَّفَ : سَوَّفَ أَفْعَاءُ	Sonra yapacağım dedi. ⁶⁰

2.8. Eylemin Belli Bir Zamanda Oluşması

Bir zaman ismi kullanılarak eylemin o zamanda gerçekleştiğini ifade etmek için o isimden türetilerek yapılır.

Örnekler:

هَجِيرَةٌ	Öğlen vakti
هَجَرَ	Öğleyin yola koyuldu.
صَبَّاحٌ	Sabah
صَبَّحَ	Sabahleyin gitti.
مَسَاءٌ	Akşam
مَسَّى	Akşamleyin gitti. ⁶¹

2.9. Sayrûret; Bir Durumdan Başka Bir Duruma Geçmek

Değişen durum için son şeklini aldığını ifade ederken o duruma işaret eden kelimenin kullanılması ile yapılır.

Örnekler:

عَجُوزٌ	İhtiyar- yaşlı
عَجَزَتِ الْمَرْأَةُ	Kadın iyice yaşlandı. ⁶²
وَرَقٌ	Yaprak
وَرَقَ الشَّجَرُ	Ağaç yapraklandı. ⁶³

2.10. Bir Şeyin Sorumluluğunu Üstlenmek

Daha çok hastalıkla alakalı hastanın bakımını üstlenmek, hastayı tedavi etmek için kullanılır. Bu kullanım zıt anlam ifade etmek anlamında da bilinir.

Örnekler:

مَرَضَ فِإِلَانٌ	Birisi hastalandı.
------------------	--------------------

⁵⁹ er-Râcihi, *et-Tatbikus-Sarfi*, 35.

⁶⁰ Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 222.

⁶¹ Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 222-223.

⁶² el-Endelusî, *İrtişâfu'd-Darb Fi Lisâni'l-Arab*, 1/ 174.

⁶³ el-Yanyevi, *el-Muhtasar*, 55. ; Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", 223.

مَرَضْتُهُ   Onu tedavi ettim.⁶⁴

2.11. İsimden Fiil Türetmek

Arap dilinde pek çok isim için, aynı'l-fiil olan orta harfin şeddenmesi yani aynı cinsten bir harf daha eklenmesi suretiyle tef’îl babından fiiler türetmek mümkündür.⁶⁵

Örnekler:

حَيِّمَ الْقَوْمِ : حَيِّمَةٌ   Topluluk çadır kurdu.
حَبَّدَتْ فَاطِمَةُ : حَبَّدَ   Fatma ekmek pişirdi.⁶⁶

2.12. el-Hudûr; Hazır Bulunmak, Katılmak

Bir topluluğa ya da bir etkinliğe katılmak veya hazır bulunmak maksadı ile yapılacak olan etkinlikle alakalı kelimedenden türetilir.

Örnekler:

الْجُمُعَةُ : جَمَعَ   Cuma namazı / Cumaya hazır oldu, katıldı.
المَوْسِمُ : وَسِمَ   Mevsim, büyük insan topluluğu/ Mevsime hazır oldu, katıldı.⁶⁷

2.13. Kabul Etmek

Failin, bir maksattan ötürü mefulün teklifini kabul etmesidir. Bunun için teklifin yapıldığı fiil tef’îl babına aktarılır.

Örnekler:

شَفَعْتُ زَيْدًا   Zeyd'e yardım ettim.
شَفَعْتُ زَيْدًا   Zeyd'in şefâatini kabul ettim.⁶⁸

2.14. Tekrar Eden İş

Bir işin birden bire değil de sıralı olarak yapıldığını ifade etmek için ilgili fiilin tef’îl babının formatına dönüştürülerek elde edilir. Bir olayın belirli sürelerle tekrarlanması anlamında kullanılır.

Örnekler:

نَزَلَ الْقُرْآنُ   Kur’ân indi.
نُزِلَ الْقُرْآنُ   Kur’ân aralıklarla/ parça parça indirildi.⁶⁹

2.15. Mübalağa

Abartı ve aşırılık anlamı vermek için kullanılır.

⁶⁴ Ebû Muhammed Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *Edebu'l-Kâtib* (Beyrut: Medresetu-r Risâle, 1981), s. 461, el-Endulisi, *İrtişâfu'd-Darb Fi Lisâni'l-Arab*, 1/174.

⁶⁵ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 224.

⁶⁶ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 224.

⁶⁷ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 224; Abdussamed Refî' el-Yanyevi, *el-Muhtasar*, 53.

⁶⁸ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 224; Muhammed b. Ahmed el-Hamlâvî, *Şezel Arfî Fennis-Sarf* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1957), 50.

⁶⁹ Yıldırım, “Sülesi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar”, 225.

Örnekler:

عَلَّمْتُ İyice kapattım

فَعَلَّمْتُ Sıkı sıkıya kilitledim.⁷⁰

2.16. Yeterli Olmak Veya Yerini Almak

Örnekler:

عَجَزَتِ الْمَرْأَةُ Kadın iyice yaşlandı/ beli büküldü/ gençliğinin yerini ihtiyarlık aldı.⁷¹

3. İf'al ve Tef'il Sıgaları Hakkında Gramercilerin Görüşleri

Sîbeveyh if'âl babını temelde anlamda değişiklik yapanlar ve yapmayanlar olarak iki grupta incelerken, kendisinden sonra gelecek olan pek çok Arap dili aliminin istifade edeceği yoğun örneklemeler ile konuyu anlatmıştır.⁷²

Zemahşerî İf'âl babının en çok kullanılan türünün teaddîlik olduğunu belirtirken,⁷³ tef'îl babı için ise geçişlilikte if'âl babının kardeşi olduğunu söyler.⁷⁴

Aksekili Mustafa Hakkı İf'âl babının hemzesi için "Mâzî, masdar ve emirde kat'i dir digirlerinde ise vasıldır, okunuşta geçilirse düşer."⁷⁵ demektedir.

İmam Birgivî ise if'âl babı için; sayılan manaların yalnızca ifâl babının hemzesinden kaynaklanan bir anlam olmayıp fiille birlikte o manaları ifade ettiğini ve bu manaların hemze'ye izafe edilmesinin mecâzî bir ifade olduğunu belirtir.⁷⁶

İmam Suyûtî tef'îl babı için bu fiillerin ihtiva edeceği anlamların harf sayısındaki artışa bağlı olduğunu belirtmiştir.⁷⁷

el-Esterâbâzî İf'âl babı ile mezid olan bir fiilin anlam olarak artması gerektiğini, aksi halde mana değişmeyeceği için abes bir iş yapılmış olacağını söyler.⁷⁸

4. İf'al ve Tef'il Bablarının Hadis, Şiir Ve Emsalden Örnekleri

"لَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَنْدِبُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا"

Peygamberimiz sav. tuvalet ihtiyacını gidermek için sorduklarında sahabeye cevaben "Ne kıbleye karşı durun ne de sırtınızı çevirin. **Ya doğuya yönelin ya da batıya.**"⁷⁹ buyurmuştur.

إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ : يَا كَافِرٍ ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا ، فَإِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ

⁷⁰ Abdullah b. Muslim b. Kuteybe, *Edebu'l-Kâtib*, 460.

⁷¹ Ebu Hayyan el-Endelusi, *İrtişâfu'd-Darb Fi Lisâni'l-Arab*, 1/174.

⁷² Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/612.

⁷³ ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal fi İlmi'l-Luga*, s. 334.

⁷⁴ ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal fi İlmi'l-Luga*, s. 335.

⁷⁵ Aksekili Mustafa Hakkı b. Ahmed, *Şurûhu's -Sarf* (İstanbul: Osmanlı Yayınevi, 1909), 215.

⁷⁶ İmam Birgivî, *Maksûd*, 197.

⁷⁷ İmam Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir* (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1405/1985), 1 /181.

⁷⁸ el-Esterâbâdî, *Şerhu Şâfiyeti İbni'l-Hâcib*, 83.

⁷⁹ İmam Buhârî, *Sahih-i Buhari, Kitabu'l Vudû* (Kahire: el-Matbaatu'l-Hayriyye, 1887) hadis no. 118.

"Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner." bu hadisin özeti mahiyetinde şamil Bu hadis delil alınarak şu söz⁸⁰ olmuştur.

مَنْ كَفَرَ مُسْلِمًا فَقَدْ كَفَرَ

Kim bir Müslümana **kafir derse**, kendisi kafir olur.

الْقُرْآنُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ

Kur'ân hem şefâat eden hem de **şefâati kabul edilendir**.⁸¹

هَمَمْتُ بِخَيْرٍ ثُمَّ قَصَرْتُ دُونَهُ كَمَا نَاءَتْ الرَّجْزَاءُ شَدَّعَهَا

Sen, bir hayra teşebbüs ettin, sonra ondan **vazgeçtin**. Yuları bağlı olan dişi bir devenin titreyerek kalktığı gibi.⁸²

أَحْمَدُهُ فِي يُسْرِنَا وَالْجَهْدِ

وهو الذي ليس له قرين

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلِيِّ الْحَمْدِ

وهو الذي في الكرب استعين

Hamd, veliyyu'l-hamd olan Allah'a mahsustur; bolluk ve sıkıntıda O'na **hamd ederim**. Zorlukta O'ndan yardım isterim. O'nun eşi ve benzeri yoktur.⁸³

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَهْوبِ الْمَجْزِلِ

أعطى فلم يبخل ولم يُبخل

Bol veren Allah'a hamd olsun. O, verir ve **cimrilik etmez**.⁸⁴

عَرَّجَ عَلَى الدَّارِ الَّتِي كُنَّا بِهَا

تَعَبَّرْتُ مِنْ بَعْدِ عَهْدِنَا بِهَا

غَيْرْتُ ثَلَاثَ لِمَ تَزَلُ تَشْفَى بِهَا

كُنْتُ النَّاءِ لَدَى كُنَّا بِهَا

Önceleri, içinde barındığımız, şimdi ise eski halinden geriye 'se' harfinin üç noktası gibi mutsuz olarak durmaya devam eden ve ocak taşlarından başka bir şey kalmamış eve **uğra**.⁸⁵

مُصَبَّحَاتٍ وَ مُهَجَّرَاتٍ

لعائن الله متا بعات

عَرَّضَ سَمْلَ الْمَلِكِ لِلشَّتَاتِ

على ابن عبد الملك الرِّيَّاتِ

Allah'ın lâneti, mülkün birliğini parçalanmaya maruz bırakan İbn 'Abdilmelik ez-Zeyyât'ın üzerine olsun.⁸⁶

⁸⁰ İmam Buhârî, *Sahih-i Buhari, Edeb*, hadis no: 1988, 73.

⁸¹ İmam Suyûti, *Câmiu's-Sağîr* (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1996), Hadis No: 6182.

⁸² İbrahim Yılmaz, *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze* (Erzurum: Ekev Yayınları, 2002), 2; Muhammed Keşşâs, *er-Recz fi'l-'asri'l-'Umevî* (Kahire: Âlemu'l-Kutub, 1995), 50.

⁸³ Yılmaz, *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze*, s. 17; Ebû Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (Beyrut: Dâru's-Sağb, ty.), 7/57.

⁸⁴ Yılmaz, *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze*, s. 73; Ebû Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 10/165.

⁸⁵ Yılmaz, *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze*, s. 85-86; Abdullah İbn. Mu'tezz, *Dîvân* (Beyrut: Dar Sâdr, 1332), 43.

⁸⁶ Yılmaz, *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze*, s.100; Alî b. el-Cehm, *Dîvân* (Beyrut: Dâru'l Afâk el-Cedîd, 1959/2009), 118-11.

SONUÇ

Her dilde olduğu gibi, Arap dilinde de anlamlı ve anlaşılır olmanın temelinde eylemler yani fiiller vardır. Arapçada fiiller bablar halinde sınıflandırılır ve her bab farklı anlamlar ve kullanımlara sahiptir. Bu nedenle, Arap gramerinin sarf ve nahiv olarak ayrı bölümlerde ele alınmaması gerektiği sonucuna varabiliriz. Dilciler ilk dönemden beri sarf ve nahvi bir bütün olarak incelemişlerdir.

Nahiv ilmi, cümledeki kelimelere irab açısından yaklaşırken, sarf ilmi kelimenin biçimsel yapısını (ses, zaman, çekim, türeme, kısaltma) inceleyerek yeni anlamlar kazandırır. İf'âl ve tef'îl bablarında da görüldüğü gibi, tek bir bab çoklu anlamlara işaret edebilir. Bu iki babın, her birinin kendi içerisinde dönüşümleri, şekil itibariyle aynı olmasına rağmen, kullanıldıkları cümle yapılarına ve asli kelimelerinin isim ya da fiil olmalarına göre farklı anlamlara tekabül ettiği görülmüştür. Bu tarz kullanımlar Kur'ân -ı Kerim, cahiliye şiirleri, hadisler, atasözleri ve klasik eserlerde yaygındır.

Sonuç olarak, babların sadece gramer kurallarının bir parçası olmadığını, anlamlı ve anlaşılır bir dilin temelini oluşturduğu söylenilebilir. Bir dili anlamak için, fiil ve nesne gibi öğelerinin nasıl ve hangi şartlarda kullanılabileceğini bilmek gerekir. Bablar konusuna vakıf olmak, Kur'ân-ı Kerim'i anlama ve Arapça çeviriler yapma konusunda hataları en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Doğan, Yusuf. *Arap Dilinde Mübâlağa*. Ankara:Özkan Matbâcılık, 2009.
- Ebû Ferec el-İsfahânî. *el-Eğânî*. Beyrut: Dâru's-Sağb, ty.
- el-Akkad, Abbas Mahmûd. *Ez-Zemen Fil-Lugati'l Arabiyye*. Kahire: Mecelletü Mecmai'l -Lügati'l- 'Arabiyye, 14, 1962.
- el-Câvi, Eş-Şeyh Abdulhakk B. Abdul-Hennan. *Tedric-ul Edâni*. Diyarbakır: Mektebetu's-Seyda, t.y..
- el-Cevâlîkî, Ebu'l Mansûr. *Mâcâ'e 'alâ Fe'altü ve Ef'altü bi-Ma'nen Vâhid*. Şam: Daru'l Fikr, 1982.
- el-Cehm, Alî İbn. *Dîvân*. Beyrut: Dâru'l Afâk el-Cedîd, 1959/2009.
- el-Curcânî, Abdulkahir. *Kitâbu'l-Miftâh fi's-Sarf*. thk. Ali Tevfîk el-Hamed, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1407/1987.
- Ebû Hayyân, Esîruddîn Muhammed b. Yûsuf b. 'Alî el-Ceyyânî el-Endelusî. *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-'arab*, nşr. Receb 'Usmân Muhammed, 1-5. Kâhire. Mektebetu'l-Hancî, 1419/1998.

el-Esterâbâdî, Radiyyüddin Necmeddin Muhammed b. Hasan Radi. *Şerhu Şâfiyeti İbni'l-Hâcib*. Thk. Muhammed Nur Hasan. Muhammed Zagraf, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1982.

el-Galâyînî, Mustafa. *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, 2003.

el-Halvânî, Şemsü'l-Eimme Abdülazîz bin Ahmed. *el-Muğni*. y.y., ty.

el-Hamlâvî, Muhammed b. Ahmed. *Şezel Arf Fi Fennis-Sarf*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1957

el-Kiftî, Kiftî, Ebû el-Hasan. *Enbâhü'r-Ruvat*. Kahire: y.y., 1950.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, , , t.y.

el-Yanyevî, Abdussamed Refi'. *el-Muhtasar*. İstanbul: Derseâdet, 1307.

Emîl Bedî' Ya'kûb. *Kamusu'l-Mustalahati'l-Luğaviyye ve 'l-Edebiyye*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1987.

er-Râcihi, Abduh. *et-Tatbiku's-Sarfî*. Beyrut: Dâru-n Nahda, 1973.

er-Râzî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin. *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.

es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsu'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Usûlu's-Serahsî*. thk. Ebu'l-Vefâ el-Efgânî. Beyrut: yy., , t.y..

es-Suyûtî, Celâluddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: el-Mektebetu's-Sekâfiyye, , t.y..

Es-Suyûtî. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'n-Nahv*. nşr. 'Abdul'âl Sâlim Mekrem, I-IX, Beyrût: Muessesetu'r-Risâle, 1405/1985.

eş-Şertuni, Reşîd el-Huri er-Rami el-Lübnani. *Mebâdiu'l-'Arabiyye*. İstanbul: Dersâdet, 1-5, ty..

ez-Zemaşerî, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*. thk. Muhammed Abdusselâm Şâhîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1416/1995.

ez-Zemaşerî, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Mufassal Fî İlmi'l-Luga*. thk. Muhammed İzzeddin Saidi. Dâru Beyrut İhyai'l-Ulum, 1990.

Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb. *el-Kâmûsü'l-Muhît*. Beyrut: Mektebetü Tahkikü't- Tûrâs Fî Müesseseti er- Risâle, 1424/2003.

İbn Atıyye el-Endelüsi, Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib. *el-Muharrerü'l-Veciz Fî Tefsiri'l-Kitâbi'l-Aziz*. thk. Abdüsselam Abdüssafi Muhammed Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993/1413.

İbn-i Cinnî, Ebu'l-Feth 'Usmân. *el-Hasais*. Kahire: Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1371.

İbn-i Cinnî, Ebu'l-Feth 'Usmân. *el-Luma' Fi'l-'Arabiyye*. nşr. Hâmid el-Mu'min. 2. basım, Beyrût: 'Âlemu'l-Kutub, 1416/1985.

İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr. *el-Beyân Fî İ'râbi Garîbi'l-Kur'ân*. thk. Dr. Tâhâ Abdulhamid Tâhâ, mür. Mustafa es-Sakâ. Beyrut: el-Mektebetu'l-Arabiyye, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî lî't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1389/1969.

İbn-i Kuteybe, Abdullah b. Muslim. *Edebu'l-Kâtib*. Beyrut: Medresetu-r Risâle, 1981.

İbn-i Mu'tezz, Abdullah. *Dîvân*. Beyrut: Dar Sâdr, 1332.

İbnü'n-Nedîm, Ebû'l-Ferec Muhammed b. İshâk. *el-Fihrist*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1415/1994.

İbrahim, Hamdi Bedreddin. *Mu'cemu'l-Evzani's-Sarfiyye li-Kelimatil-Kur'âni'l-Kerim*. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1429/2008

İmam Buhârî. Sahih-i Buhari *Kitabu'l Vudû*., Kahire: el-Matbaatü'l-Hayriyye, , 1887.

İmam Birgivî. *Maksûd*. y.y., t.y.

Keşşâş, Muhammed. *er-Recz Fî'l-Asri'l-Umevî* . Kahire: Âlemu'l-Kutub, 1995.

Muhaysin, Muhammed Salim. *Tasrifu'l-Ef'âl ve'l-Esmâ fi Dav'i Esâlibi'l Kur'ân*. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407/1987.

Suyûtî, Ebi'l-Fadl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr. *Buğyetü'l-Vuât*. Kahire: yy., 1384/1964.

Suyûtî, Ebi'l-Fadl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr. *Câmiu's-Sağîr*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1996.

Sîbeveyh, Ebû Bişr 'Amr b. 'Osmân b. Kanber. *el-Kitâb*, nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn. 1-5. Kâhire: Mektebetu'l-Hancî, 3. Basım, 1408/1988.

Yıldırım, Kadri. "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid Olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2000), 212-225.

Yılmaz, İbrahim. *Arap Şiir Sanatında Recez ve Urcûze*. Erzurum: Ekev Yayınları, 2002.